

CORNELIU COPOSU ȘI REZISTENȚA PRIN INTELIGENȚĂ POLITICĂ

*Dieu ne nous a pas ordonné de vaincre,
mais de ne pas être vaincus*
Claudel

Mulțumesc autorului și domnului Ion-Andrei Gherasim, președinte executiv al Fundației Corneliu Coposu, pentru invitația de a scrie cuvântul introductiv al acestei cărți. E o onoare, dar și o provocare, căci aparent trebuia făcută o alegere între vocea obiectivității și cea a unei irepresibile subiectivități. Până la urmă am lăsat cele două voci să coabiteze, fără însă a se confunda. Nu l-am cunoscut personal pe Corneliu Coposu, dar am avut șansa să citesc despre domnia sa chiar înainte de decembrie 1989 în cartea de memorii a lui Nicolae Carandino, care fusese publicată în exil în 1986 cu titlul „File de Istorie”. Fără această mărturie a lui N. Carandino, fără mulți alții de la care am receptat diverse mărturii și analize, fără mărturiile despre experiențele carcerale din familia mea, acest mic eseu nu putea exista. Am să amintesc aici numai câteva nume, cerându-mi iertare celor pe care i-am uitat: Doina Alexandru, Ana Blandiana, Ion-Andrei Gherasim, Dan Grigore, Gh. Gussi, Paul Lăzărescu, Dan Pavel, Ioan Stanomir, Vladimir Tismăneanu, Tudor-Călin Zarojanu.

„Corneliu Coposu sub lupa Securității” este o carte pe cât de curajoasă, pe atât de actuală. Cu cât vremurile

sunt mai tulburi, cu atât avem mai mare nevoie de cunoașterea trecutului pentru a înțelege încotro ne îndreptăm. Regimurile totalitare de ieri, tentațiile totalitare de azi știu bine că o condiție necesară a nașterii Omului Nou este ignorarea trecutului. Și trecutul însuși e ambivalent: vrem să ne aducem aminte numai de anumite lucruri. Identitatea unei comunități e dată chiar de această întoarcere interesată spre trecut: împreună decidem ce vrem să valorizăm, implicit și ce vrem să uităm.

Tocmai acest împreună se cristalizează în jurul unei memorii comune, adică a unor evenimente din trecut și a unor personalități. Personalitățile sunt acelea care pot încarna valorile comune. După căderea comunismului, Corneliu Coposu era un candidat ideal pentru a intra în panteonul unei memorii naționale în același timp înnoite și regăsite. Dar tocmai din acest motiv, la apariția sa pe scena publică, a fost primit cu un câț se putea de ostil foc de întâmpinare din partea statului care nu dorea să se decomunizeze.

„Utopicul” era luat în serios

În 1990, principalul „defect” al foștilor deținuți politici, mai ales al celor care participau la lupta politică, era că doreau să dea ei înșiși sens suferinței lor și în general memoriei crimelor comunismului. Prin prezența lor activă după 1989, acești adevărați supraviețuitori ne-au dat elementele care ne ajută să înțelegem mai bine cum au traversat perioada totalitară, nu numai ce preț au plătit, ci și de ce.

Documentele prezentate în această carte doresc să reconstituie modul cum privea Corneliu Coposu istoria și realitatea în care trăia. Marea majoritate a publicului cititor nu poate consulta zecile de volume din diversele arhive constituite ca parte a activității represive împotriva sa. Volumul de față ne oferă șansa nu a unei sinteze,

ci a unei necesare selecții care îl ajută pe cititor parcă să asculte nemijlocit vocea celui care era unul dintre cei mai supravegheați români. O voce a arhivelor, adică o voce în mare parte epurată administrativ de dramatismul contextului. Dar asta, paradoxal, ne ajută să înțelegem conținutul ideatic al mesajului pe care îl transmitea Corneliu Coposu. Un mesaj care, așa cum vom sublinia și mai jos, era transmis cu conștiința că va fi captat în viitor. Este unul dintre motivele pentru care această carte este diferită de marea majoritate a celorlalte studii care utilizează materialul radioactiv conținut între copertile dosarelor Securității și în general în documentele produse de statul totalitar. Și nu era ușor de găsit justa măsură între supra-interpretarea documentelor și riscul de a restitui, împreună cu adevărul acestora, și minciuna intrinsecă intenționalității legate de contextul producerii lor.

Sigur că această metodă răspunde tocmai naturii specifice a confruntării între omul Coposu și instituția Securității ca parte a Partidului-Stat. E o reușită datorită atitudinii victimei violenței totalitare în raporturile sale cu agenții represiunii. Această atitudine este în centrul problematicii literaturii concentraționare. Dar aici vorbim mai ales despre momente de dincolo de zidul închisorii. România comunistă însăși este închisoarea în care trăiește Corneliu Coposu după ce este „eliberat” din închisoarea propriu-zisă. Și alege să nu evadeze pentru că are o misiune. O misiune și o atitudine imposibile de înțeles, absurde chiar din perspectiva autorităților comuniste, care-l și numesc „Utopicul”.

Dar, așa cum o vedem foarte bine pe parcursul acestei cărți, acest „utopic” era luat foarte în serios de Securitate. Asta o vedem prin complexitatea și persistența supravegherii de până la ultima arestare din 12-15 decembrie 1989. Securitatea, ca forță represivă a regimului, dorea cu câteva zile înainte de căderea regimului să știe nu numai ce face Corneliu Coposu, ci și ce gândește, într-un

moment în care realitatea geopolitică făcea improbabilă supraviețuirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu. Fostul deținut politic era deci luat în serios, dar imposibil de înțeles de cei care îl anchetau: atitudinea sa venea dintr-un registru și dintr-o lume inaccesibile mental agenților respectivi. Totuși, el era destul de bine cunoscut încât Securitatea să știe că, după iminentele schimbări, Coposu va avea un cuvânt de spus. Și a avut.

Statura anticomunistului de cursă lungă

Din 1947, Coposu a devenit o victimă a represiunii unui stat în curs de sovietizare. Dar tocmai asta îi permisesse să privească de la începutul perioadei comuniste direct în ochii Securității și, dincolo de ea, în ochii unui Partid-Stat aflat în permanentă impostură. După 1989, statul care reușise atâta timp să guverneze prin frică se vedea în poziția de a-i fi lui frică. Nu mai putea recurge la fel de ușor la violență pentru ca adevărul imposturii și al crimelor sale să nu fie spus. Atunci a atacat mediatic credibilitatea celor care puteau spune acest adevăr. Prin poziția sa de președinte al PNTCD, dar și prin atitudinea de dinainte de 1989, Corneliu Coposu era probabil cel mai mare pericol pentru cei identificați chiar de el ca fiind „criptocomuniști”. Iar criptocomuniștii renunțaseră chiar și la partidul comunist, dar nu puteau renunța la lupta pentru condiționarea memoriei colective a perioadei comuniste. Această luptă va deveni singura luptă ideologică semnificativă din viața noastră politică după 1990.

Rostirea postcomunistă a adevărului represiunii era numai o condiție necesară, nu și suficientă pentru depășirea memoriei instituționale și colective a comunismului ceaușist. Aceste adevăruri trebuiau puse la baza construcției unei noi comunități politice, iar asta cerea existența unor vectori politici. Corneliu Coposu, alături de câțiva alți reprezentanți ai partidelor istorice, era

unul dintre foarte pușinii care puteau converti credibil legitimitatea morală de supraviețuitor al represiunii în legitimitate politică.

În consecință, nu numai statutul său de victimă a violenței statale devine o miză politică în sine, ci în general statutul de victimă al foștilor deținuți politici devine ținta atacurilor mass-media controlate de putere. Aceasta identificase pericolul revenirii reprezentanților unei elite ce fusese decimată tocmai pentru că era o amenințare potențială la adresa elitei statului comunist. La nivelul conducerii Frontului Salvării Naționale, care reușise să transforme literalmente peste noapte structurile statului comunist în structuri „revoluționare”, era cunoscut „cazul” Coposu. Toate mijloacele mediatice și instituționale ale statului sunt deci mobilizate încă din ianuarie 1990 pentru a-l ataca, minimiza, ironiza, calomnia, amenința etc. pe Corneliu Coposu. Arătând astfel că în continuare îl luau în serios. Aceste atacuri nu erau de tip politic, ci erau împotriva memoriei unei altfel de elite, a unui alt tip de om politic și de partid, împotriva memoriei unei alte Români. Atunci începe un război imagologic asupra trecutului recent care continuă sub diverse forme și azi.

Principalele sale coordonate sunt însă diferite. Memoria suferințelor îndurate de deținuții politici din vremea comunismului face parte din memoria colectivă, chiar dacă este departe de a primi locul care i se cuvine în mitologia națională. În 1990, propaganda oficială împotriva deținuților politici și a unor dizidenți anti-FSN distingea România între celelalte state în care regimul comunist tocmai căzuse și în care, în mod logic, victimele fostului regim erau oficial onorate, nu calomniate. Violența simbolică împotriva victimelor comunismului făcea ca statul român să-și asume simbolic continuitatea cu statul comunist. În 1990 metodele diferă, deși în 28-29 ianuarie sau 13-15 iunie nu difereau așa de mult, dar victimele rămân aceleași.

Cu astfel de metode, statul post-revoluționar reușește să împiedice atunci o încă posibilă întâlnire între marea majoritate a românilor și partea de istorie și de memorie de care aveau nevoie pentru o schimbare autentică. Dar în paralel se afirmă și o Românie minoritară anticomunistă, una care are nevoie de mituri. Mitul Corneliu Coposu atunci se naște. Acesta era nu numai o dublă victimă a statului comunist și a celui postcomunist, ci și, plecând de aici, un lider devenit un adevărat mit politic încă din timpul vieții sale.

Nu este aici locul să mergem mai departe cu descrierea rolului pe care îl are Corneliu Coposu în viața politică de după 1989. Trebuie numai subliniată măsura în care reușește să transforme multitudinea de resurse utilizate împotriva sa de către stat înainte și după 1989 în resurse în favoarea crezului său politic.

Corneliu Coposu nu apare în 1990 ca o victimă și ca un simplu opozant, ci ca un lider politic care construiește instituții, reușește să dea credibilitate proiectului renașterii PNT, apoi face posibilă Convenția Democratică. Așa apare și mitul Coposu, creat de el însuși, dar și de o nevoie colectivă a zonei anticomuniste. Nu era deci un mit al colectivității naționale, ci numai a unei părți a acesteia, a celei neimpresionate de propaganda statală. La nivelul acestei părți din societate se va naște o cultură politică anticomunistă ale cărei trăsături au fost definite în bună măsură încă din 1990 de discursul politic al lui Corneliu Coposu. Această parte din societate depășea semnificativ electoratul efectiv al PNTCD, ceea ce și explică de ce Coposu, în ciuda faptului că e președintele PNTCD, e și principalul element federator al majorității forțelor politice și civice care sunt anti-Iliescu și anticomuniste. Resursa mitologică hrănește liderul politic anticomunist și reciproc, cerc virtuos cu atât mai remarcabil cu cât nu-l regăsim în viața noastră politică de după 1989 decât în cazul de față.

Liderul charismatic

Politologii de azi, toți cei care vor să înțeleagă realitatea postcomunismului, una care produce și realitatea regimului politic românesc de azi, vor găsi în *Corneliu Coposu sub lupa Securității* o lecție de atitudine politică, intelectuală, morală și un comportament care explică charisma paradoxală a omului politic Corneliu Coposu. Charisma sa e paradoxală în raport cu războiul imagologic care s-a dus împotriva sa și a apropiaților săi politici din primele zile postrevoluționare. Era prezentat mediatic ca depășit, bătrân, urât estetic și urât de popor, vânzător de țară, răzbunător etc. Sicriul îi este simbolic pregătit de manifestanții anti-opoziție din 28-29 ianuarie 1990. De la acel sicriu, din TAB-ul trimis de conducerea FSN în care pare că fuge de popor precum Ceaușescu câteva săptămâni înainte, Corneliu Coposu se transformă treptat în cel mai remarcabil om politic român de după căderea comunismului. Această răsturnare de situație e o caracteristică a marilor lideri politici.

Charisma sa e paradoxală și pentru că mass-media de după moartea sa, în rarele momente când își reamintește de „Senior”, nu vorbește despre lider, pune accentul pe calitatea sa de victimă a represiunii, a Securității, a regimului comunist și postcomunist. Aceasta este principala caracteristică a felului în care memoria națională e dispusă să și-l reamintească pe Coposu. Această memorie națională e ecoul unui colectiv și dublu sentiment de vinovăție: vinovăția față de lașitatea larg majoritară de dinainte de 1989 și vinovăția pentru atitudinea la fel de larg majoritară din 1990.

Începutul schimbării de atitudine a avut loc treptat, un rol important l-a avut serialul „Memorialul Durerii”, procesul ajungând la apogeu în atmosfera din jurul dispariției celui care devine, de data asta pentru majoritatea mass-media, „Seniorul”. Dar construcția noului

mit național nu a fost numai rezultatul unei autentice emoții colective, ci și al unor convertiri ipocrite. Corneliu Coposu a fost în mod artificial depolitizat pentru a fi mitizat și naționalizat. O mitizare care ascundea omul politic în favoarea statutului de victimă, în favoarea modelului moral.

Sigur că omul politic Coposu e greu de înțeles în afara acestor caracteristici, în afara suferinței, în afara relației de moștenitor politic al lui Iuliu Maniu, și prin acesta a idealurilor naționale și a unei legitimități istorice. Dar statura sa nu pleacă de la aceste caracteristici. Ci chiar de la faptul că este în primul rând un om politic, cu toată noblețea azi pierdută a acestei vocații. Și nu unul format în vremuri normale pentru vremuri normale. Circumstanțele excepționale și memoria experienței familiale, laolaltă cu adoptarea unui model politic ca Iuliu Maniu, l-au ajutat să înțeleagă politica drept o producătoare de istorie și ideea de lider politic ca fiind acela care are drept miză supraviețuirea statală și a comunității naționale.

Personajul Coposu, așa cum îl putem citi și în această carte, nu e o simplă victimă, nu este nici un „utopic”, ci este omul politic care are curajul confruntării cu istoria. Un om politic supus represiunii, dar dacă alții nu știau de ce suferă, Corneliu Coposu știa de ce suferise și de ce trebuie să sufere câtă vreme regimul comunist supraviețuia.

Credința sa creștină e cheia înțelegerii seninătății sale în fața amenințărilor la care îl supune regimul. Dar nu trebuie să exagerăm vocația sa de martir, deși istoria putea să meargă și în acea direcție. Nu a mers. Coposu nu este un sfânt al închisorilor, anticomunismul său nu este numai moral, ci și politic. Personalitatea sa nu este una radicală. Misiunea pe care o primise de la Maniu făcea din supraviețuirea sa un scop în sine, independent de legitumul instinct de autoconservare. Deși modelul său politic și uman e Iuliu Maniu, pentru a-și îndeplini (pro)misiunea, Coposu nu trebuia să-i împărtășească soarta tragică.